

ȘEZĂTOAREA CULTURALĂ, UN INSTRUMENT DE EDUCAȚIE POPULARĂ ÎN OLTENIA INTERBELICĂ

DIANA-MIHAELA PĂUNOIU*

Abstract: The cultural gathering represented in Oltenia (and also at national level) a mean of extracurricular education, frequently used by cultural societies, associations and institutions, supported by state's authorities, with the purpose of transmitting the complete general culture or, by case, to form a minimal culture within the ranks of the population. Starting from the idea that popular education was a concept and a pre-war solution, which in the interwar period knew qualitative changes we propose to approach the subject from two perspectives. The first treats the resurrection of the cultural movement in the first part of the Romanian interwar period and highlights the continuation of the pre-war tradition of transmitting the culture within the ranks of the population thru cultural societies and institutions. In this phase, the cultural gatherings have, in general, a similar typology in the urban or rural environment. The second perspective is focused on the analysis of village cultural gatherings in the peak period of movement of cultural houses (the 30s of the XXth century), because, in the urban area, the typology of the gatherings did not change very much compared with the previous period. On the other hand, in the rural area, the implementations of the complex strategy of modernisation of the villages through the institution of the cultural house, conceived by Dimitrie Gusti and the Sociologic School from Bucharest and enforced into practice by the "Prince Carol" Royal Cultural Foundation, determined a typological diversity of the cultural gatherings, corresponding the specific realities and necessities of rural population. The subject is constructed through the analysis, mainly, of documentary materials from primary sources like documents from local archives and secondary source like scientific and cultural journals of the time, reports of some cultural associations etc., aiming the realisation of an overview of the cultural gathering in Oltenia.

Keywords: cultural gathering, cultural associations, "Prince Carol" Royal Cultural Foundation, cultural houses, interwar Oltenia.

Introducere

Necesitatea extinderii educației populației în afara „zidurilor” școlii, prin activități desfășurate într-un mediu controlat și după un program specific, corespunzător gradului de cultură al diferitelor categorii sociale, s-a conturat și dezvoltat în spațiul românesc la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului

* Cercetător științific III dr., Institutul de Cercetări Socio-Umane din Craiova „C.S. Nicolăescu-Plopșor” al Academiei Române; e-mail: dianamihaelapaunoiu@yahoo.com.

al XX-lea, în contextul reformelor lui Spiru Haret și a răspuns, în primul rând, unor realități sociale, economice și culturale interne. Totodată, însă, mișcarea culturală românească (cea a educației populare prin mijloace extrașcolare) s-a circumscris unei mișcări culturale europene similare. Întreruptă de Primului Război Mondial, mișcarea culturală este reluată în perioada interbelică urmărind să răspundă realităților mai vechi, rămase nesoluționate, dublate de contextul economic, social și cultural apărut ca urmare a formării României Mari. În funcție de metodele și mijloacele utilizate, se disting două etape importante ale mișcării culturale interbelice. În prima etapă, ea se revitalizează, în Vechiul Regat, în general, cu sprijinul Ligii Culturale, având în centru metodele haretiste de răspândire a culturii. Ca o caracteristică predominantă, societățile culturale activează intens în mediul urban și în vecinătatea rurală a centrelor urbane. În cea de-a doua etapă, care începe în jurul anului 1934, mișcarea culturală a fost dominată de Fundația Culturală Regală Principele Carol și de programul de modernizare socială și culturală, conceptualizat de Școala gustiană, în care căminul cultural devenea, la nivel local, principala instituție, menită să ajute, completeze și dezvolte activitatea Școlii și a autorităților statului.

Plecând de la acest cadru, articolul abordează șezătoarea culturală, în Oltenia, ca formă de manifestare a educației populare, considerată ca un concept antebelic, reluat, aplicat și extins după război. Societățile/instituțiile de cultură, și, în general, viața culturală a Olteniei au reprezentat obiect de cercetare pentru o serie de lucrări de specialitate. Totuși, șezătoarea culturală, deși menționată ca formă de activitate a acestora, nu a constituit încă un obiect de analiză explicit, deși a reprezentat, în epocă, indiferent de publicului căreia îi era adresată, forma cea mai des utilizată de educație populară. În reconstituirea și analizarea subiectului am utilizat, în principal, o serie de materiale documentare inedite, provenind din arhivele județene locale, cât și surse secundare, constând în dări de seamă și rapoarte ale unor societăți culturale, reviste științifice („Arhivele Olteniei”, seria veche) ori culturale și de popularizare („Gând și slovă oltenească”; „Școala Țăranului” ș.a).

Analiza subiectului este concepută prin detalierea a trei problematici principale. Prima secțiune cuprinde câteva precizări referitoare la educația populară antebelică, relevând sintetic: importanța pe care elitele vremii o acordau domeniului; stadiul realizărilor și preocuparea autorităților române de a păstra un dialog deschis cu reprezentanții mișcărilor culturale din spațiul european. Trasează, totodată, un cadru de analiză pentru secțiunea a doua, care abordează reînvierea mișcării culturale la sfârșitul Primului Război Mondial, educația populară fiind asigurată, după modelul haretist, prin intermediul societăților culturale, cu sprijinul autorităților statului. În această secțiune, obiectivul a fost acela de a prezenta, nu exhaustiv, ci selectiv, activitatea unor societăți culturale care au avut o contribuție importantă la nivel regional și local, cu scopul de a contura diferitele tipuri de șezători culturale organizate în Oltenia. Preponderența analizei pe spațiul urban se datorează faptului că în mediul rural tiparul șezătorilor era în general similar celui urban. În cea de-a treia secțiune am centrat analiza pe șezătoarea culturală sătească

în perioada de apogeu a mișcării căminelor culturale (anii '30 ai secolului al XX-lea), deoarece în mediul urban, tipologia șezătorilor nu s-a schimbat foarte mult comparativ cu perioada anterioară. În schimb în mediul rural, implementarea strategiei complexe de modernizare a satelor, prin intermediul instituției căminului cultural, a determinat o diversitate tipologică a șezătorilor culturale, corespunzătoare realităților și necesităților specifice populației sătești. Această ultimă secțiune pune accent pe recomandările date de Fundația Culturală Regală „Principele Carol” reprezentanților locali sau regionali ai modernizării culturale, pe funcționalitățile diverse ale șezătorilor culturale, precum și pe relevarea diferitelor tipuri de șezători organizate de căminele culturale din Oltenia.

1. Educația populară, un concept și o soluție antebelică

Conceptul de educație populară s-a conturat și dezvoltat în spațiul european occidental (Franța, Marea Britanie, Germania, țările nordice, Italia etc.), în secolul al XIX-lea, fiind un mijloc de educație complementară școlii primare, forma de instrucție cea mai răspândită la vremea respectivă, dar insuficientă pentru a asigura educarea și formarea integrală a tinerilor și pregătirea lor pentru viață. În primul deceniu al secolului al XX-lea, problema educației populare prezenta o importanță deosebită în toate țările civilizate, fiind internaționalizată prin demersurile Ligii învățământului din Franța (Ligue française de l'enseignement)¹. În spațiul românesc, educația populară s-a conturat, în contextul reformelor lui Spiru Haret², spre sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX. Aceasta asigura continuitatea educației tinerilor după terminarea școlii și educația populației adulte care nu beneficiase de instrucție școlară.

O definiție a termenului de educație populară și detalierea activităților specifice am regăsit-o într-un raport³ referitor la lucrările celui de-al doilea congres internațional organizat de Liga învățământului din Franța, în 1908, la Paris, la care

¹ Fondată în 1866, de Jean Macé, era o societate care avea scopul să răspândească în pătura mai puțin cultă a națiunii franceze mijloace de cultură, altele decât cele oferite de școală, și să ajute acțiunea școlii primare. În 1906, la Milano, a organizat primul congres internațional, unde s-au reunit 500 de reprezentanți din diverse state cu scopul de a se pune la curent cu programele de lucru, metodele adoptate și rezultatele obținute în direcția educației poporului, dar și pentru a-și coordona eforturile și preocupările în domeniu.

² Vezi Constantin Schifirneț, *Spiru Haret, education and school legislation reform*, în „Revista română de sociologie”, serie nouă, București, an XXV, nr. 3–4, 2014, p. 311–326; Avram, Cezar, Radu, Roxana, *O filă din istoria protecției sociale românești: activitatea și operele de reformare socială ale lui Spiru Haret*, în „Revista de Științe Politice/Revue des Sciences Politiques”, 28/2010, p. 7–23; Dumitru Dogaru, *Spiru Haret și satele românești*, în „Sociologie românească”, an II, nr. 2–3, februarie–martie 1937, p. 120–125.

³ *Raport asupra lucrărilor Congresului Educațiunii Populare, ce s-a ținut la Paris în zilele de 1–5 octombrie st.n. 1908*, prezentat d-[omnu]lui ministru al Instrucțiunii și al Cultelor de Gh. Adamescu, inspector general al învățământului primar și normal, București, Tipografia „L'indépendance roumaine”, 1909 (137 de pagini).

au participat delegați din 12 state, inclusiv din România⁴. Potrivit definiției generale a termenului, relevată delegaților români la sfârșitul congresului: „Sub numele de «*educație populară*» se înțeleg toate mijloacele întrebuintate pentru a completa educația și învățământul tinerilor care nu pot să urmeze o școală secundară pentru a le întreține cunoștințele și a le înmulți, pentru a-i pune la curent cu mișcarea științifică modernă; se înțeleg de asemenea mijloacele întrebuintate pentru a ridica moralul claselor lucrătoare și sărace, pentru a înlesni să se pătrundă de rolul lor în lupta pentru înaintarea și prosperitatea patriei”⁵.

Concluziile delegație românești sunt importante, cuprinzând atât stadiul realizărilor în domeniu din statele europene, cât și cel din spațiul românesc. Astfel, în raport se consemna că, în toate „țările civilizate” se înființaseră instituții și societăți particulare care să susțină și să continue efectele școlii primare prin reîmprospătarea și dezvoltarea cunoștințelor conform progreselor științei și pregătirea poporului pentru rolul lui în stat. Din punct de vedere terminologic, pentru activitățile din sfera educației populare, în spațiul românesc, se folosea termenul general de activități extrașcolare⁶, însă în spațiul european erau trei termeni consacrați: activități perișcolare privind activitatea societăților particulare care facilitau frecventarea școlii (donații în haine și cărți, cantine școlare, construirea de localuri de școală, coloniile de vacanță etc.), activități postșcolare și activități extrașcolare, fiecare cuprinzând categorii de mijloace de acțiune diferite. Categoria activităților postșcolare avea ca public-țintă populația analfabetă sau cu instrucție școlară incompletă, dar și populația absolventă de școală primară, a căror educație trebuia completată, deoarece „cerințele vieții moderne impun cunoștințe mai întinse decât acelea pe care le poate da cursul primar”⁷. În această direcție acționau: biblioteci populare (facilitau citirea de cărți; cu rezultate deosebite erau cele din Alsacia, Varșovia, Olanda și Italia), asociații sau instituții care organizau cursuri (de adolescenți și de adulți: de reparație pentru analfabeți; de revizie sau de completare; tehnice și de cazarmă, pentru soldați, având tematici unitare) și conferințe populare, având tematici neunitare (cu rezultate bune în: Germania, Franța și Elveția) ori lecturi publice (tot un fel de cursuri, dar axate pe citit; în Italia, se organizau lecturi cu caracter științific și în Franța, lecturi literare), instituții/asociații care organizau *petreceri instructive* (serbări școlare, excursii, teatru popular ori, cum era în Franța, căminul soldatului – un club pentru petrecerea constructivă a timpului liber). Tot în această categorie erau consemnate

⁴ Participanți: reprezentanții diferitelor societăți de educație din Franța și delegați din 12 state/națiuni (Belgia, Bulgaria, Chili, Franța, Italia, Marea Britanie, Mexic, Panama, Portugalia, România, Rusia, Spania). Delegația română a fost formată din: D.A. Teodoru, secretarul general al Ministerului, G.C. Ionescu, inspector școlar și Gh. Adamescu (*Ibidem*, p. 1, 7.)

⁵ *Ibidem*, p. 100.

⁶ „Noi ne-am deprins să numim cu termenul de activitate «*extra-școlară*» întreaga activitate care alcătuiește educația populară” (*Ibidem*, p. 125). Acesta este termenul pe care îl folosim și în articol (nota autoarei).

⁷ *Ibidem*, p. 109.

și universitățile populare din mediul urban, cercurile de studii franceze și universitățile rurale de tip danez. Activitățile extrașcolare, vizând educația socială, erau asigurate de: societăți muzicale, de gimnastică, pentru protecția animalelor, arborilor, clădirilor etc. sau pentru lupta contra alcoolismului, societăți vizând educația economică (mutualitățile școlare, în Franța, Belgia și Italia) ori societățile de foști elevi (Franța, Germania ș.a.)⁸.

Potrivit constatărilor delegației române de la congresul de la Paris, în România, în anul 1908, existau deja o serie de preocupări și realizări în direcția educației populare, însă nu aveau încă amploarea și diversitatea celor din spațiul european occidental. Activitatea în acest domeniu se desfășura prin instituții particulare, asociații/societăți culturale, cu sprijinul învățătorilor, profesorilor și, în general, cu al intelectualilor și al autorităților statului. Rezumând ceea ce se realizase la momentul respectiv în spațiul românesc, menționăm următoarele: câteva biblioteci populare în orașe și biblioteci rurale, însă nu erau suficiente cărți scrise pe înțelesul țăranilor; se instituieră conferințele ateneelor în orașe și cercurile culturale la sate; în mediul urban, nu exista încă ceva similar lecturilor publice din spațiul european, însă la sate erau șezătorile satești, organizate de învățătoare și destinate special femeilor din sat; existau petreceri instructive: serbările școlare, cele organizate cu ocazia sărbătorilor naționale și a unor evenimente istorice⁹, serbări cu plată (organizate cu scopul strângerii de fonduri pentru ajutorul copiilor săraci, cumpărarea de cărți etc.); teatru popular era la început etc. Nu existau încă universități populare în orașe și nici universități rurale similare celor daneze. În schimb, în spațiul românesc se făcuseră progrese importante în direcția educației socio-economice prin băncile populare și operele cooperative. De asemenea, pași importanți se făcuseră în direcția promovării unor soluțiilor pentru o problemă socială, importantă în epocă, cea pentru combaterea alcoolismului. În acest sens, se țineau conferințe populare, acționau societățile de cumpărare ș.a.¹⁰. Cu scopul de a se obține rezultate mai bune, educația populară trebuia stimulată și promovată în continuare ca o soluție pentru rezolvarea realităților din societatea românească, în general, și din mediul rural, în special. În acest sens, trebuia acționat pentru crearea unui curent favorabil astfel încât să crească inițiativele particulare în sfera educației populare, iar autoritățile statului să le susțină: „Trebuie ca toată societatea cultă românească să înțeleagă că ridicarea prin cultură și prin solidaritate a maselor profunde ale poporului este cea mai puternică garanție pentru viitorul națiunii noastre. Și, înțelegând, să lucreze în acest sens”¹¹.

⁸ *Ibidem*, p. 102–130.

⁹ Se introdusese în calendarul serbărilor școlare: 24 Ianuarie, 10 Mai, Luptele de la Călugăreni și Războieni.

¹⁰ *Ibidem*. Precizăm că la data întocmirii raportului analizat, autoritățile competente nu dispuneau de date statistice complete privind educația populară și de aceea imaginea de ansamblu era lacunară, lucru menționat frecvent în notele de subsol ale documentului menționat.

¹¹ *Ibidem*, p. 131.

Reformele lui Spiru Haret au avut consecințe importante atât pentru dezvoltarea învățământului românesc propriu-zis, cât și pentru dezvoltarea mișcării culturale a educației populare prin mijloace extrașcolare, acest din urmă domeniu fiind, în preajma declanșării războiului mondial, în plină extindere și diversificare¹². De asemenea, au oferit modele și metode de activitate în sfera educației populare, care vor fi utilizate de elitele românești și vor domina viața culturală și socială, îndeosebi în prima parte a interbelicului românesc.

2. Șezătoarea culturală, ca mijloc de educație populară, în prima parte a perioadei interbelice în Oltenia

În perioada interbelică, educația populară, ca formă de susținere, continuare și completare a activității instituțiilor de învățământ, rămânea de actualitate, răspunzând necesității de soluționare și ameliorare a acumulărilor antebelice socio-culturale negative din societatea românească, dublate de noile realități sociale, economice și culturale apărute după război, precum și necesității de consolidare a unității culturale a statului național român nou creat¹³. În acest context, majoritatea societăților și instituțiilor (cu tradiție antebelică ori nou înființate) din prima parte a perioadei interbelice aveau stabilite, în statutele de funcționare, obiective și mijloace de activitate din sfera educației populare, contribuind la reînvierea mișcării culturale de inspirație haretistă („luminarea” populației prin răspândirea culturii).

Această revitalizare culturală s-a înregistrat în toate provinciile României Mari, inclusiv în Oltenia. Mijlocul cel mai des utilizat pentru transmiterea și răspândirea culturii în rândul populației era șezătoarea culturală, care se organiza diferit, în funcție de nivelul de educație al publicului vizat: cult, de cultură medie sau cu un grad de știință de carte și cultură scăzut sau în funcție de vârstă. Din

¹² În istoriografia românească există mai multe studii și lucrări care pot fi considerate cercetări de verificare locale sau regionale a rezultatelor produse de mișcarea haretistă. Dintre acestea le menționăm pe următoarele: Narcisa Maria Mitu, *Domeniile Coroanei Regale (1884–1948)*, Craiova, Editura Aius, 2011, (capitolul IV) p. 267–320; Georgeta Ghionea, Narcisa Maria Mitu, *Aplicarea legilor lui Spiru Haret în mediul rural doljean, la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*, în „Analele Universității din Craiova”, Seria Istorie, anul XVI, nr. 2(20)/2011, p. 137–154; Gheorghe Dumitrașcu, *Haretismul în cultura românească (județul Vâlcea)*, Râmnicu-Vâlcea, Editura Fântâna lui Manole, 2008; Nicolae Mischie, *Asociații și societăți economice ale sătenilor din județul Gorj, la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*, în „Litua. Studii și cercetări”, X/2004, p. 153–193; Gabriel Croitoru, *Învățământul primar mehedintean. Studiu de caz: Școala primară mixtă din comuna Gvadernița*, în „Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane «C.S. Nicolăescu-Plopșor»”, vol XIV, 2013, p. 135–142 etc. Despre consecințele mișcării haretiste în Gorj, între 1894–1905, o sinteză se regăsește în Iuliu Moisil, *Mișcarea culturală, artistică și economică de odinioară din Gorj*, [Cuvântare rostită cu ocazia redeschiderii și reînălțării Muzeului Gorjului din Târgu-Jiu, la 5 septembrie 1926, completată cu note luate din „Prima pagină din istoricul Băncilor Populare în vechiul regat”, de I. Moisil, lucrare publicată în Conv. Lit. 1922, no. 2], în „Arhivele Olteniei”, serie veche, an VI, nr. 32–33, iulie–octombrie 1927, p. 360–372.

¹³ Keith Hitchens, *România 1866–1947*, București, Editura Humanitas, 1994, p. 359 și urm.

materialele documentare analizate, am selectat câteva dintre societățile/instituțiile care în activitatea lor au utilizat acest instrument de educație populară și au contribuit la dezvoltarea culturală a comunităților locale și/sau regionale. Fără a avea pretenția de exhaustivitate, intenția este de a contura o imagine de ansamblu și de a evidenția tipologia diversă a șezătorilor culturale în Oltenia, tipologie care reflectă, în fapt, segmentele culturale spre care s-a extins educația extrașcolară.

Una dintre cele mai importante societăți culturale, pe plan local și regional, a fost *Societatea „Prietenii Științei”*, înființată, la Craiova, din 1915, cu statut propriu de funcționare din 1919 și reînnoit în 1921. Potrivit articolului 1, scopul său era: „răspândirea cunoștințelor teoretice și practice a tuturor științelor, propagarea igienei, combaterea viciilor, a cerșetoriei și vagabondajului, îndrumări culturale și educative”¹⁴. Mijloacele și metodele de realizare a acestui scop erau diverse: ținerea de conferințe și cursuri populare în Craiova și în toate centrele din Oltenia unde s-ar fi putut constitui secțiuni ale societății; înființarea de publicații periodice (reviste), biblioteci, muzee și expoziții regionale; înființarea de grădini zoologice și botanice; instituirea de concursuri și premii pentru elevi; folosirea cinematografului ca instrument de cultură și educație, publicații ilustrate pentru vulgarizarea științelor și a igienei ș.a. (articolul 2)¹⁵.

A desfășurat o activitate culturală intensă în întreaga perioadă interbelică¹⁶. A înființat sau a susținut înființarea mai multor instituții culturale și a unor reviste periodice (inclusiv revista „Arhivele Olteniei”¹⁷); a organizat anual cicluri de conferințe pentru publicul cult, precum și conferințe pentru populația cu nivel mediu de cultură în cadrul Universității libere „Prietenii Științei” (1922). Scopul acestei universități populare era de „a răspândi cultura generală și de specialitate printre cei dornici de instrucțiune, dar care n-au avut și nu au posibilitatea de a și-o completa la școlile oficiale”¹⁸ (articolul 2). Potrivit articolului 3: „Învățământul acestei Universități va fi de preferință de ordin practic și în legătură cu problemele

¹⁴ Statutul Societății „Prietenii Științei” Craiova [7 aprilie 1921], p. 3.

¹⁵ *Ibidem*, p. 4.

¹⁶ Dintre lucrările care analizează și relevă importanța societății în viața culturală a Craiovei și a Olteniei, vezi: George Popescu Glogoveanu, *Pentru o istorie culturală. Societatea „Prietenii Științei”*, prefață de Constantin Mihai, Craiova, Editura Sitech, 2008; Sevastian Cercel, *Pledoaria revistei „Arhivele Olteniei” pentru înființarea învățământului superior craiovean*, în „Arhivele Olteniei”, serie nouă, nr. 36/2022, p. 213–241; Cristian-Iulian Ceacăru, *Viața culturală craioveană la începutul secolului XX*, în „Oltenia. Studii și comunicări”, *Arheologie-Istorie*, vol. XXVI/2019, p. 376–377; Otilia Gherghe, *Societatea „Prietenii Științei” permanență culturală de prestigiu în viața Olteniei (1915–1940)*, în „Oltenia. Studii și comunicări”, *Arheologie – Istorie*, vol. XI/1999, p. 123–132; Otilia Gherghe, *Centenar Muzeul Olteniei, 1915–2015*, Craiova, Editura Antheo, 2015.

¹⁷ Pentru importanța la nivel local și regional, precum și pentru locul revistei în peisajul cultural și științific național al perioadei interbelice, vezi Anca Ceașescu, Simona Lazăr, *Revista „Arhivele Olteniei” și rolul ei în viața științifică și culturală românească*, în „Arhivele Olteniei”, serie nouă, nr. 36/2022, p. 9–24; Dana Costin, *Contextul științific și intelectual al apariției periodicului Revista pentru știința și reforma socială*, în Theodora-Eliza Văcărescu, Zoltán Rostás (coord.), *Mărire și decădere: sociologia gustiană în context central-est european după Marele Război*, București, Editura Eikon, 2022, p. 233–252.

¹⁸ „Arhivele Olteniei”, an I, nr. 02–03 iunie 1922, p. 258.

actuale ale vieții noastre politice, sociale și economice, completând astfel cunoștințele și însușirile, potrivit realităților de azi”¹⁹. Din 1926, a inaugurat și o serie de *șezători populare*, organizate la școlile din Craiova, constând din conferințe cu subiecte diverse (sănătate, cultură generală etc.), completate de un program artistic executat de elevii școlilor respective²⁰. A avut, totodată, o contribuție importantă la crearea structurilor instituționale regionale ale Fundației Culturale Regale „Principele Carol” și la extinderea activității acesteia în Oltenia.

Societatea „Prietenii Științei”, prin întreaga sa activitate din perioada 1915–1940, și-a îndeplinit cu succes obiectivul general, stabilit la data înființării – culturalizarea maselor, afirmația fiind valabilă chiar și dacă am lua în considerare numai conferințele publice organizate în Craiova și orașele din Oltenia sau din alte provincii românești: „Programul Societății era foarte precis, axat pe conferințe publice susținute de o întreagă elită interbelică, vizând repunerea în discuție a tuturor problemelor culturale și spirituale care frământau lumea românească interbelică. Această asociație reușea să aducă în circuitul public dezbaterea intelectuală, chiar academică, făcând-o pe înțelesul tuturor. (...) Dincolo de cultura de performanță, mediată printr-o suplețe și o simplitate exemplare, specifice savantului român interbelic, aspectul educativ (aspectul moral) era unul preeminent”²¹.

Societatea Preoțească „Renașterea” a fost înființată, în 1922, având de la început un dublu scop: ca asociație profesională, dar și ca asociație socială. Pe lângă pregătirea profesională a membrilor, programul său era axat pe „transpunerea în practică a învățăturilor evanghelice în viața socială, economică și politică”²². Având secții în toate județele Olteniei (Dolj, Gorj, Mehedinți, Romanați și Vâlcea), societatea a avut la nivel regional un rol important în educația moral-religioasă și socială a comunităților locale. În toate eparhiile Olteniei (îndeosebi în mahalalele orașelor) organiza *șezători biblice*, duminica după-amiază, în localurile de școli primare. Programul consta în: coruri religioase, o conferință cu subiect religios și explicarea unui pasaj din Biblie; uneori erau intercalate și recitări sau lecturi cu caracter religios. Erau apreciate de comunitățile locale²³. Șezătorile culturale conduse de preoți, deoptrivă pentru educația moral-religioasă și pentru dezvoltarea gustului pentru citit al comunităților locale, au fost organizate constant în toată perioada interbelică²⁴.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ Primele conferințe din cadrul șezătorilor populare de la Craiova au fost ținute de dr. Charles Laugier: „Un dușman al sănătății noastre: musca” (21 nov 1926, la școala militară) și despre „Tuberculoză” (7 martie 1927, la Școala Superioară de Arte și Meserii), „Arhivele Olteniei”, an IV, nr. 29–30, ianuarie–aprilie 1927, p. 136.

²¹ Constantin Mihai, *Prefață*, în George Popescu Glogoveanu, *op. cit.*, p. 9.

²² Cătălin Raiu, *Democrație și statolatrie. Creștinismul social la Bartolomeu Stănescu, episcopul Râmnicului Nouului Severin (1875–1954)*, București, Editura Universității din București, 2013, p. 141. Pentru activitatea socio-culturală (mai ales, perioada de dinainte de 1938), filantropică și economică a Societății „Renașterea”, vezi pe larg, Georgeta Ghionea, *Societatea „Renașterea”, proiect social în Oltenia interbelică*, în „Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane «C.S. Nicolăescu-Plopșor»”, Craiova, vol. XIV, 2013, p. 113–125.

²³ „Arhivele Olteniei”, an I, nr. 4 decembrie 1922, p. 424.

²⁴ S.J.A.N., Dolj, fond Rezidența Regală a Ținutului Olt, dosar 115/1939, f. 2.

Societatea culturală „Traian Demetrescu” s-a înființat la Craiova în 1925, sub forma unui cerc cultural, din inițiativa unor tineri: „Năzuința lor este de a se apleca spre popor, spre lumea mahalalelor orașului – în felul cum sufletește o face Societatea [Preoțească] Renașterea prin șezătorile ei de natură religioasă-educativă”²⁵. A organizat numeroase șezători cultural-artistice în mediul urban și rural oltean. În primul an au fost organizate 3 șezători, cea de-a treia intitulându-se „Șezătoare oltenească”, la care C.S. Nicolăescu-Plopșor, președintele cercului, a ținut o cuvântare despre „Obârșia neamului” (fig. 1). Programul primelor șezători cuprindea: o cuvântare tematică, lecturi de proză sau poezii, cimituri și câte o piesă de teatru. Până la sfârșitul perioadei interbelice, activitatea societății a depășit granițele Craiovei, organizând turnee de propagandă culturală în mediul urban și rural al Olteniei. Între 1924–1939, a organizat 624 de festivaluri artistice și culturale în cartierele (mahalele) orașelor și în satele oltene²⁶. Prin activitatea sa, a jucat un rol important în diversificarea activităților din sfera educației populare, contribuind la extinderea teatrului popular și lecturilor publice din opere literare în Oltenia.

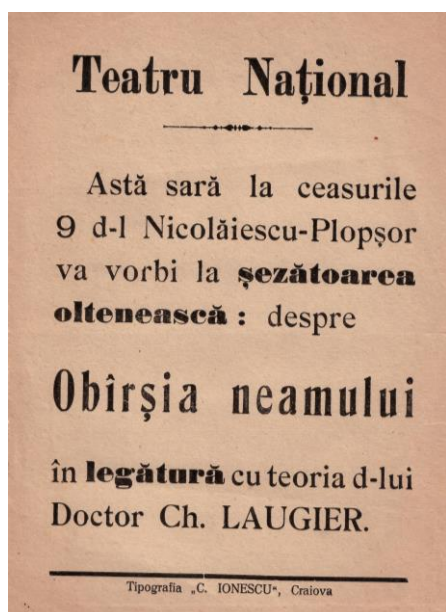

Figura 1. Afiș de popularizare, 1925
Sursa: Colecția personală Șerban Pătrașcu*

Figura 2. Afiș-program de popularizare, 1927
Sursa: SJAN Dolj, fond Constantin Puțureanu, dosar 14/1920-1930, f. 23

²⁵ „Arhivele Olteniei”, an IV, nr. 21–22, septembrie–decembrie 1925, p. 499.

²⁶ Din anul 1937, societatea s-a afiliat la Fundația Culturală Regală „Principele Carol” (SJAN Dolj, fond Rezidența Regală a Ținutului Olt, dosar 29/1939, f. 123–123v.).

* Afișul ne-a fost pus la dispoziție de domnul dr. Șerban Pătrașcu, cercetător științific III în cadrul Institutului de Cercetări Socio-Umane din Craiova „C.S. Nicolăescu-Plopșor”.

Teatrul Național din Craiova, instituție culturală de tradiție antebelică, a avut un rol important în dezvoltarea interesului pentru teatru în rândul publicului provenind din diverse categorii sociale. Din anul 1926, în afară de spectacolele sale obișnuite, „ca să legitimizeze pretenția de a fi o a doua școală a publicului”, a organizat o serie de *șezători populare*, în mediul urban și rural, inaugurând: *teatrul de cartier*, *teatrul pentru soldați*, *teatrul sătesc* și *teatrul de copii*, la acestea adăugându-se, pentru publicul cult, *șezătorile literare și artistice*. Programul șezătorilor populare, organizate în localuri de școală sau cazarmă, conținea: câte o conferință tematică, ținută de un specialist (medic, profesor etc.), o piesă de teatru executată de artiști, declamații și dansuri²⁷.

Un domeniu important al educației populare a fost cultivarea și creșterea interesului pentru muzică în rândul publicului larg. Pe lângă corurile școlare sau cele ale unor societăți și instituții culturale, un rol important în formarea unei culturi muzicale în rândul muncitorilor l-a avut *Societatea Corală a Meseriașilor Craioveni*, înființată, în 1926, din inițiativa lui Constantin Puțoreanu²⁸. Membrii coriști proveneau din rândul meseriașilor, grupați în diferite bresle, care aveau talent muzical și erau dispuși să exerseze partituri clasice sau cu caracter național, care să fie executate cu ocazia evenimentelor publice organizate de societate²⁹. A organizat *șezători culturale*, în Craiova și orașele doljene, atât *pentru muncitori și meseriași*, cât și *șezători culturale de cazarmă*. Dacă pentru cele din prima categorie, programul șezătorilor era axat pe producții muzicale culte, având intercalate cuvântări, recitări ori declamații, la cele organizate pentru publicul militar, muzica avea rolul de a dezvolta patriotismul și spiritul de sacrificiu pentru țară (fig. 2, 3). Șezători culturale organizate de Societatea Corală³⁰ au contribuit la creșterea gradului de cultură al muncitorilor, fiind, totodată, și ocazii constructive de petrecere a timpului liber.

Cercul studenților doljeni, reînființat în 1920, a avut ca obiective principale ajutorarea studenților doljeni cu posibilități materiale scăzute, aflați la studiu în centrele universitare din țară³¹, precum și educația populară în mediul rural, prin înființarea de biblioteci sătești, șezători, conferințe, cursuri etc. În primii ani de activitate, fără a avea sprijinul autorităților, reușise să înființeze cinci biblioteci sătești (în comunele Segarcea, Moțăței, Plenița și Coțofenii din Față); ținuse patru

²⁷ În primul an, astfel de șezători populare s-au ținut: la școlile din Craiova (Școala Primară „Madona Duda”, Școala Normală de băieți, Școala militară), pentru regimentele 26 Rovine și 1 Dolj și patru sătești, la Segarcea, Brabova și Filiași („Arhivele Olteniei”, an V, nr. 28, noiembrie–decembrie 1926, p. 444–445).

²⁸ Constantin Puțoreanu, inspector regional al Casei Centrale a Meseriilor, Creditului și Asigurărilor muncitorești (din 1920), director al Casei de Asigurări Sociale Craiova (1934–1940), a avut un rol important în propagarea culturii în rândul categoriilor sociale mijlocii și în dezvoltarea învățământului în Oltenia, contribuind la înființarea, în anul 1920, a Școlilor Industriale din Craiova și Râmnicu Vâlcea. Pentru detalii privind activitatea sa, vezi: Diana-Mihaela Păunoiu, Alin Mitrică, *Momente din viața lui Constantin Puțoreanu (1882–?)*, în „Arhivele Olteniei”, serie nouă, nr. 24/2010, p. 123–140.

²⁹ SJAN Dolj, fond Constantin Puțoreanu, dosar 14/1920–1930, f. 2.

³⁰ *Ibidem*, ff. 23–31.

³¹ Vezi *Supra*, despre educația peri-școlară.

șezători culturale în Craiova și câteva conferințe. Din 1923, Cercul studenților doljeni, având sprijinul autorităților centrale și locale, a înregistrat o creștere a rezultatelor obținute. Astfel, beneficiind de concursul ministrului Constantin Angelescu (devenit membru de onoare al Cercului), au fost înființate 12 biblioteci populare sătești³², s-au ținut conferințe, reprezentații de teatru și serbări. Cu ocazia festivităților de deschidere a bibliotecilor populare, în cuvântările ținute, studenții le vorbeau sătenilor despre pericolul plăgilor sociale și necesitatea de „consolidare a neamului prin cultură”³³. În 1924, reluându-se un proiect mai vechi, organizația studențească a reușit înființarea unei case de împrumut pentru studenții doljeni (Societatea „Asistența Universitară doljeană”) și a unui cămin studențesc în București. De asemenea, a organizat manifestații culturale în Craiova, Băilești și Calafat și a înființat încă șase biblioteci populare³⁴.

Figura 3. Afîșe-program de popularizare 1927, 1928
Sursa: SJAN Dolj, fond Constantin Puțureanu, dosar nr. 14/1920-1930, f. 27, 29

Liga pentru Unitatea Culturală a tuturor Românilor (Liga Culturală), avându-l ca președinte pe Nicolae Iorga³⁵, și-a adus o contribuție importantă la

³² În comunele: Afumați, Boureni, Siliștea-Crucii, Mălaica, Cerăt, Giurguța, Drânic, Secui, Puțuri, Coțofenii din Dos, Daneți și Fratoșița.

³³ „Arhivele Olteniei”, serie veche, an V, nr. 23, ianuarie–februarie 1926, p. 64–65.

³⁴ În comunele Bârza, Ciupercenii-Vechi, Teascu, Coșovenii de Sus, Calafat (jud. Dolj) și una în Sălaj (Transilvania).

³⁵ Cezar Avram, Diana-Mihaela Păunoiu, Ileana Cioarec, *Aspecte privind activitatea lui Nicolae Iorga în cadrul „Ligii culturale” (1908–1940)*, în Constantin Bușe, Constantin Gaucan, coord., *Nicolae Iorga: 1871–1940. Studii și documente*, vol. VIII, București, Editura Universității din București, 2009, p. 21–40.

reînvierea mișcării culturale după Marele Război, atât la nivel național, cât și la nivel local și regional, prin filialele sale orășenești și sătești. În Oltenia, în orașele reședință de județ și în unele sate, secțiile Ligii erau înființate din perioada antebelică. Majoritatea, însă, au fost înființate începând cu anul 1923. Cele mai vechi secții din Oltenia erau cele din localitățile-reședință de județ. În anul 1929, Liga culturală avea 101 secții active, dintre care 15 erau în Oltenia: Craiova, înființată în 1893 (județul Dolj); Râmnicu Vâlcea, 1910; Voineasa, 1912; Drăgășani, 1923; Lăpușata și Nemoiu, 1924; Armășești, Băile Govora, Roești și Seliște-Mălaia, 1925; Frățila-Prejoiu, 1926 (jud. Vâlcea); Târgu Jiu, 1900; Pojaru, 1922; Poiana-Seciuri, 1923 (jud. Gorj); Corabia, 1927 (jud. Romanați)³⁶. Numărul secțiilor vechi care au redevenit active și a celor nou-înființate a crescut constant în perioada următoare. Toate secțiile urbane și rurale active oltene, pe lângă organizarea de evenimente culturale cu ocazia sărbătorilor naționale, susținerea serbărilor școlare anuale (prin oferirea de premii în cărți), înființarea de biblioteci populare etc., organizau conferințe și șezători populare, fiind menționate frecvent, în cadrul congreselor naționale ale Ligii, pentru activitatea și rezultatele deosebite obținute în cadrul comunităților locale³⁷.

În toate județele Olteniei, după Primul Război Mondial, și-au reînceput activitatea sau au fost înființate diverse societăți culturale (corale, biblioteci, teatru, cinematograful etc.), desfășurând o activitate importantă în sfera educației populare. În județul Vâlcea, în afară de Liga Culturală, la revitalizarea mișcării culturale au contribuit mai multe cercuri culturale și, mai ales, „Societatea Culturală a județului Vâlcea” (cu tradiție antebelică), dar și asociații noi, precum a fost Liga pentru Unitatea Cetățenească din Drăgășani, înființată în anul 1919³⁸.

În județul Mehedinți, viața culturală interbelică a fost susținută de mai multe societăți, asociații și instituții³⁹. Dintre acestea, *Societatea Culturală „Teatrul orașului T.[urnu-]Severin*, înființată în 1909, a fost una dintre cele mai importante societăți, cu influență locală și regională. Sala Spectacolelor („Cinema-Teatru”) din Palatul Cultural, inaugurată în 1924⁴⁰, a găzduit multe dintre manifestațiile

³⁶ *Calendarul Ligii Culturale pe anul 1929*, București, Editura „Ligii Culturale”, Vălenii de Munte, Tipografia „Datina Românească”, p. 75–90.

³⁷ *Congresul Ligii Culturale ținut la Focșani, 13–14 septembrie 1931. Dări de seamă și rapoarte*, Vălenii de Munte, Tipografia „Datina Românească”, 1931, p. 13–14; *Congresul Ligii Culturale ținut la București, 6–7 noiembrie 1932. Dări de seamă și rapoarte*, Vălenii de Munte, Tipografia „Datina Românească”, 1932, p. 10–13. Șezătorile Ligii Culturale, secția Craiova, se țineau în sala de festivități a Societății „Ramuri”, Liga pentru Unitatea Culturală a Tuturor Românilor. Secția Craiova, *Dare de seamă 1 aprilie 1924 – 1 aprilie 1925*, Craiova, Institutul de Arte Grafice „Ramuri”, [1925].

³⁸ *Dicționarul istoric al localităților din județul Vâlcea*, Dinică Ciobotea, Avram Cezar (coord.), Craiova, Editura Sitech, 2009, p. 67–68.

³⁹ Pavel Ciobanu, Mite Măneanu, *Viața cultural-artistică a Mehedințului în perioada interbelică*, în „Mehedinți – istorie și cultură”, II, Drobeta Turnu Severin, 1980, p. 419–436.

⁴⁰ Sala Spectacolelor din Palatul Cultural, inaugurată în 1924, era una provizorie, la data respectivă fiind în construcție sala mare. Clădirea Palatului Cultural a fost construită, în cea mai mare parte, între 1912–1924, din inițiativa și cu susținerea materială a Societății Cooperative „Teatrul orașului T. Severin”, localul găzduind mai multe instituții culturale, precum: Biblioteca „I.G. Bibicescu”, Universitatea Liberă, Muzeul „Dr. Constantin I. Istrati” și cinematograful („Arhivele Olteniei”, serie veche, an V, nr. 27

cultural-artistice interbelice, organizate pentru public divers: spectacole cinematografice, de teatru, concerte, conferințe și șezători culturale ale Universității libere și ale Casei Luminii Mehedinți etc. Despre efectele pozitive asupra muncitorilor, pe care le-a avut, în primul an de funcționare cinematograful, se consemnau următoarele: „Cinematograful societății s-a pus în serviciul culturii și propagandei naționale. Prin cele mai mici prețuri de intrare din toată țara, a reușit a scoate din cârciumi pe cei mai mulți muncitori”⁴¹. Din anul 1925, s-a introdus „Calendarul național”, organizându-se evenimente festive, cu program dedicat zilelor naționale, marilor evenimente ale neamului, zilelor Familiei Regale, marilor scriitori români etc., toate având același succes în rândul publicului larg ca și spectacolele cinematografice obișnuite. De aceea, pe lângă reprezentanțiile teatrale, spectacolele cinematografice ori cele dedicate „Calendarului Național”, din 1925, Societatea „Teatrul orașului T. Severin” a inaugurat și *șezătorile pentru copii*, cu povești, recitări, cântece și jocuri, precum și seria de *șezători culturale pentru muncitori*, cu conferințe, recitări, filme științifice și comedii. Șezătorile se țineau duminica după-amiaza, iar Sala Spectacolelor a Palatului Cultural era „întotdeauna ocupată până la ultimul loc”⁴².

Casa Luminii din Mehedinți a fost înființată în octombrie 1919, din inițiativa unui grup aparținând elitei intelectuale, sociale și economice mehedințene, un rol important avându-l Alexandru Bărcăcilă. Continuând, prin experiența membrilor săi fonadatori, tradiția fostului „Ateneu” antebelic, Casa Luminii și-a desfășurat activitatea în sălile „Appolo” și „Regal”, iar din 1925 în sala de conferințe a Palatului Cultural⁴³. Scopul societății era de a contribui la răspândirea culturii în rândul publicului larg, de a fi „o casă care să trimită lumină pe toate meleagurile Mehedinților”⁴⁴. Între 1919–1934 a organizat, în Turnu Severin, 15 serii de *șezători culturale populare*, totalizând 247 de conferințe cu subiecte diverse (istorie, geografie, moral-religioase, medicină și igienă, economie etc.), susținute de profesori, învățători(oare), doctori, cadre militare, personalități ale științei și culturii românești etc., încadrate într-un program format din lecturi, recitări, dansuri și cântece naționale, coruri, muzică instrumentală, uneori și piese populare de teatru. Șezătorile, ținute în zilele de duminică, erau „foarte mult căutate și sala nu este încăpătoare pentru publicul care dorește să asiste la ele”⁴⁵. Din 1925, a fost inaugurată și o Universitate populară, cu conferințe săptămânale, în seriile de sâmbătă. De asemenea, sub imboldul societății s-au organizat cursuri de adulți pe lângă școlile primare locale, precum și *șezători populare la școlile din cartierele mărginașe* ale orașului Turnu Severin⁴⁶.

septembrie–octombrie 1926, p. 383; Ileana Roman, Tudor Rățoi (coord.), *Dicționarul enciclopedic al județului Mehedinți*, Drobeta Turnu Severin, Editura Prier, 2003, p. 313).

⁴¹ „Arhivele Olteniei”, serie veche, an IV, nr. 21–22, septembrie–decembrie 1925, p. 502.

⁴² *Ibidem*, p. 502–503.

⁴³ Ileana Roman, Tudor Rățoi (coord.), *op.cit.*, p. 81–82.

⁴⁴ „Arhivele Olteniei”, serie veche, an XIII, nr. 74–76, iulie–decembrie 1934, p. 510.

⁴⁵ „Arhivele Olteniei”, serie veche, an IV, nr. 18–19, martie–iunie 1925, p. 230.

⁴⁶ Al. Bărcăcilă, „*Casa Luminii din Mehedinți. Cinsprezece ani de activitate culturală (1919–1934)*”, București, 1934, recenzie publicată în „Arhivele Olteniei”, an XIII, nr. 74–76, iulie–decembrie 1934, p. 510.

Referitor la succesul pe care aceste forme de culturalizare și de recreere/de petrecere a timpului liber îl aveau în rândul publicului larg, în revista „Arhivele Olteniei” se consemna faptul că atât șezătorile Casei Luminii, cât și conferințele Universității populare, se bucurau de multă popularitate, participând în medie câte 600 oameni⁴⁷. În mediul rural, „luminarea sătenilor” constituia obiectul șezătorilor și cercurilor culturale organizate de învățători și preoți. De asemenea, Universitatea liberă din Turnu Severin a sprijinit culturalizarea sătenilor, cu concursul acesteia organizându-se numeroase șezători culturale sătești⁴⁸.

În județul Gorj, tradiția culturală antebelică⁴⁹ a fost reluată prin contribuția corpului profesoral al Liceului „Tudor Vladimirescu” din Târgu Jiu, în colaborare cu secția gorjană a „Ligii Culturale”, care, cu scopul de a impulsiona reînvierea vieții culturale, au organizat o serie de evenimente publice cu caracter național (comemorarea eroinei Ecaterina Teodoroiu, celebrarea luptelor de la digul și Podul Jiului, sărbătorirea centenarului lui Tudor Vladimirescu în 1921, un congres al Ligii Culturale s-a ținut la Târgu Jiu ș.a.). De asemenea, au fost inaugurate, în amfiteatrul liceului din localitate, șezători culturale și conferințe cu subiecte diverse. Educația populară s-a diversificat prin activitatea Cercului militar „Emanoil Părăianu” (înființat în 1925), Societății militaro-civilă „Sportul Gorjan” ori prin reluarea activității Societății Corale „Lira Gorjului” etc. În mediul rural, un rol important au jucat și „Cercul studențesc gorjean” și învățătorii tineri locali care, „însuflețiți de idealul de apostoli ai luminii”, organizau șezători culturale și susțineau înființarea bibliotecilor sătești⁵⁰.

Mișcarea culturală olteană, în prima jumătate a perioadei interbelice, reînvia tradiția misionarismului haretist. Educația populară se propaga prin intermediul societăților culturale (re)înființate din inițiativa elitelor locale ale vremii și, cu unele excepții, majoritatea acțiunilor erau concentrate în centrele urbane unde societățile culturale își aveau sediul, extinzându-se cu anumite limite și în mediul rural, cel mai adesea în zonele plasate în vecinătatea orașelor. În mediul rural, activau, cu mijloace și metode similare celor din mediul urban, îndeosebi, secțiile locale ale Ligii Culturale, organizațiile studențești județene, cercurile culturale ale învățătorilor și preoților etc.

⁴⁷ „Arhivele Olteniei”, serie veche, an VII, nr. 35, ian-februarie, 1928, p. 88

⁴⁸ În 1927, cu sprijinul Universității libere, se organizaseră 600 de șezători în 79 de sate (Pavel Ciobanu, Mite Măneanu, *art. cit.*, în loc. cit., p. 425).

⁴⁹ Mișcarea culturală antebelică gorjană s-a dezvoltat în jurul inițiativelor grupului de intelectuali format din: Witold Piekarski (Rola), Iuliu Moisil, Ștefan Bobancu, Aurel Daicoviciu, Alexandru Ștefulescu etc. („Arhivele Olteniei”, serie veche, an V, nr. 23, ianuarie-februarie 1926, p. 65–66).

⁵⁰ „Arhivele Olteniei”, serie veche, an V, nr. 23, ianuarie-februarie 1926, p. 67; an VI, nr. 32–33, iulie–octombrie 1927, p. 359.

3. Șezătoarea culturală din cadrul căminelor culturale afiliate Fundației Culturale Regale „Principele Carol”

În perioada 1934–1940, un rol central în sfera educației populare l-a avut Fundația Culturală Regală „Principele Carol”. Aceasta a fost înființată în 1921 cu scopul de a contribui la dezvoltarea culturii, în general, și la răspândirea culturii în popor, în particular. În același an, a fost abrogată legea Casei Culturii Poporului, iar legea Fundației Regale a fost modificată pentru a prelua „Direcția Culturii Poporului”, stipulându-se că în fiecare comună trebuia să se înființeze, „pentru educația și cultura poporului”, cămine culturale, iar în cadrul lor să fie înființate: o bibliotecă populară, muzeu local, baie comună, depozite de cărți și medicamente; să se instituie o educație sanitară și economică. Ca mijloace și metode de acțiune se prevedeau: șezători, conferințe, vizionări de filme, jocuri, cursuri duminicale sau serale. Aceeași lege stipula păstrarea datinilor și strângerea folclorului local, sărbătorirea zilelor naționale importante ș.a. În această fază de început a Fundației, căminul cultural reprezenta o instituție care reînvia mișcarea haretistă antebelică⁵¹.

Venirea lui Dimitrie Gusti la conducerea Fundației a însemnat revitalizarea programului și metodelor de acțiune și transpunerea în practică a programului de modernizare socio-culturală conceptualizat de Școala gustiană⁵². Perioada 1934–1939 a reprezentat apogeul mișcării căminelor culturale, numărul acestora crescând semnificativ, devenind principalele instituții de coordonare, la nivel local, a reformei socio-culturale. Prin „Statutul pentru funcționarea căminelor culturale” (ale Fundației Culturale Regale „Principele Carol”) din 1935 și „Statutul pentru funcționarea Căminelor culturale sătești, orășenești, județene și regionale” din 1937 reînnoiau scopul și mijloacele de acțiune ale acestor instituții locale, reflectând, totodată, și adoptarea strategiei de modernizare culturală a societății românești, conceptualizate și dezvoltate de Școala gustiană. Importanța căminului cultural a fost păstrată și în legea Serviciului Social 1938⁵³. Șezătoarea culturală este integrată în cadrul activității căminelor culturale, ca un instrument al muncii culturale. Căminele, organizate pe cele 4 direcții de acțiune ale programului de modernizare (Sănătate, Muncă, Minte și Suflet), aveau în cadrul secției Cultura Minții și o subsecție specială a șezătorilor.

⁵¹ Laura-Rodica Hîmpa, *De la Fundația Culturală Regală „Principele Carol” la Uniunea Fundațiilor Culturale Regale (1921–1948)*, București, Editura Etnologică, 2019, p. 24–25; Raluca Mușat, *Cultural Politics in the Heart of the Village: the Institutionalisation of the Cămin Cultural in Interwar Romania*, în „New Europe College Ștefan Odobleja Program Yearbook”, 2012–2013, p. 155–156.

⁵² Zoltán Rostás, *Strada Latină nr. 8. Monografiști și echipieri gustieni la Fundația Culturală Regală „Principele Carol”*, București, Editura Curtea Veche, 2009, p. 16.

⁵³ Diana-Mihaela Păunoiu, *Căminele culturale din Oltenia în contextul înființării Serviciului Social*, în Anca Ceașescu, Ileana Cioarec, Georgeta Ghionea (coord.), *Comunități umane, modernizare și urbanizare în Sud-Vestul României*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2022, p. 169–190.

Căminele culturale orășenești din localitățile reședințe de județ s-au înființat în 1938, având și rol de coordonare a căminelor de cartier⁵⁴, atât a celor înființate anterior, cât și a celor care urmau să se înființeze. În general, activitatea lor a corespuns necesităților mediului urban, fiind axată pe: șezători culturale, conferințe, spectacole de teatru, cinematografice, participare la manifestațiile publice organizate cu ocazia sărbătorilor naționale, religioase și aniversările Familiei Regale etc.⁵⁵

Șezătorile culturale sătești se deosebeau de cele din mediul urban, fiind adaptate particularităților și realităților socio-economice și culturale specifice lumii rurale. Șezătoarea culturală, organizată în cadrul căminelor culturale interbelice, a fost conceptualizată plecând de la elementele constitutive ale șezătorii tradiționale (munca, învățarea, formarea opiniei publice, transmiterea valorilor și culturii populare), similaritatea având rolul de a forma un cadru familiar, astfel încât receptivitatea oamenilor să fie cât mai mare⁵⁶.

Una din dimensiunile șezătorii culturale organizate în cadrul căminelor culturale a vizat *restaurarea, conservarea și perpetuarea tradițiilor românești autentice*, în contextul în care, în multe sate, pătrunseseră influențe urbane care denaturaseră cântul, jocul și portul tradițional. Un exemplu în acest sens este preocuparea manifestată pentru cântecul popular. În „Calendarul cântecului și repertor[i]ul pentru șezători și școli cu tineretul de țară”⁵⁷, Ap. D. Culea sublinia importanța deosebită pe care cântecele o aveau în comunitățile rurale, unde viața se defășura după un calendar specific cu corespondențe muzicale, în funcție de: momentele anului (muncă sau repausul după sezoanele agricole); de evenimentele importante din viața omului (naștere, botez, nuntă, înmormântare etc); de sărbători religioase etc., recomandându-se introducerea cântecelor respectând dinamica și tradiția vieții țărănești⁵⁸. Decadența cântecului popular, pe lângă influența cântecelor moderne urbane și a importurilor străine de viața satului, era și o

⁵⁴ Un astfel de cămin cultural de cartier a fost înființat în 1927, în curtea Bisericii „Oota” din Craiova, sub auspiciile Fundației Culturale Regale. Mahalaua Oota era una din zonele defavorizate ale Craiovei, în care tineretul ajungea foarte rar să frecventeze învățământul secundar (liceul). Șezătorile culturale populare organizate de cămin aveau rolul de a atrage populația cartierului în activități instructive de petrecere a timpului liber și de a stimula tineretul să își folosească timpul constructiv („Arhivele Olteniei”, serie veche, an VI, nr. 29–30, ianuarie–aprilie 1927, p. 136; an VII, nr. 35, ianuarie–februarie 1928, p. 82).

⁵⁵ Pentru activitatea căminelor culturale orășenești, Diana-Mihaela Păunoiu, *Căminele culturale din Oltenia în contextul înființării Serviciului Social*, p. 180–185.

⁵⁶ D.C. Amzăr, într-un studiu amplu însumând 60 de pagini, analiza importanța șezătorii în viața satelor românești și sublinia cum acest obicei tradițional, cu funcționalități și componente multiple, putea fi utilizat și adaptat de reformatorii sociali și culturali interbelici pentru a avea succes în educarea și culturalizarea sătenilor („*Sociologia șezătorii*”, în revista „Arhiva pentru Știința și Reforma Socială”, an IX, nr. 4, 1931, p. 516–575, dar și în volum separat, ca extras din revistă, București, Editura Institutului Social Român. Este inclus în volumul Dumitru Cristian Amzăr, *Studii etno-sociologice*, ediție îngrijită de Dora Mezdrea și Dinu D. Amzăr, Cluj-Napoca, Editura Eikon, 2013).

⁵⁷ Ap[ostol] D. C[ulea], *Calendarul cântecului și repertor[i]ul pentru șezători și școli cu tineretul de țară*, în „Școala Țaranului”, an I, nr. 10–11, octombrie–noiembrie 1937, p. 297–300.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 297.

consecință a neglijării acestuia în școală, familie, la șezători, petreceri etc. Totodată, deformarea melodică a cântecului popular autentic era provocată și de transmiterea sa pe cale orală, din om în om. De aceea, trebuia acționat pentru restaurarea cântecului tradițional autentic: „Acolo unde cântecul popular este amenințat, trebuie pornită lupta pentru restaurarea lui. Organizarea acțiunii se face printr-un corp de doctrină folclorică colectat ca metodă, pe regiuni, subregiuni și localități, fie din colecții fie din cântecele care circulă. Aceste cântece să fie în gura copiilor și a tineretului printr-o propagandă prin școli, șezători, reuniuni corale și instrumentale, dând cântecului popular întâietatea. Restaurarea cântecului să se facă în atmosfera datinilor și a jocului de care se leagă organic”⁵⁹. De asemenea, folosirea patefonului sau radioului erau considerate instrumente utile pentru educația mulțimii deoarece puteau fi difuzate și ascultate execuții muzicale perfecte, model, și noutăți muzicale pe gustul tineretului satelor. Cu ajutorul unor astfel de audiții se putea obține creșterea simțului artistic și al bunului gust muzical al sătenilor, dar și formarea unor echipe locale purtătoare de cântece frumoase pentru zile festive⁶⁰.

Preocuparea reformatorilor interbelici pentru restaurarea, conservarea și perpetuarea tradițiilor naționale s-a manifestat și prin faptul că, în cadrul cursurilor și școlilor țărănești pentru femei s-a pus accent pe (re)afirmarea și consolidarea rolului tradițional al femeii de gardian al tradițiilor și valorilor naționale. În programul minimal⁶¹ pentru cursurile și școlile țărănești, capitolul „Pentru fete mari și femei” cuprindea și un subcapitol privind „Viața sufletească a femeii de la țară”, care debuta cu o serie de îndrumări despre cum trebuiau să fie organizate șezătorile de seară, în familie și comunitate, astfel încât tradițiile și cultura populară să se mențină și să fie transmise generațiilor următoare.

Șezătorile organizate în cadrul căminelor culturale au urmărit și introducerea și propagarea de informații și/sau activități din sfera economică, socială și culturală, menite să ajute la culturalizarea populației satelor, la educarea civică a sătenilor, la formarea și întărirea conștiinței naționale, la îmbunătățirea vieții țărănești în ansamblul ei.

Relevante în acest sens sunt recomandările pe care reprezentanții Fundației Culturale Regale le dădeau, în 1937, căminelor județene relativ la *șezătorile de toamnă și iarnă*: „Se pornește[,] odată cu încetarea muncilor de toamnă la sate[,] șirul șezătorilor de citit, însoțite de convorbiri și comunicări din cronica actualității, împărțiri de cărți de la bibliotecă, cursuri pentru neștiutori sau [știutori] de mai puțină carte, câte o piesă de teatru, jocuri, pregătiri de cântece și colinde în datinile Crăciunului ce trebuiesc prăznuite cu întreaga comunitate a satului (...)”⁶². Recomandările erau doar un punct de plecare orientativ, care trebuia adaptat și

⁵⁹ *Ibidem*, p. 298.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 299–300.

⁶¹ *Un program minimal pentru Cursurile (Școlile țărănești) cu bărbații și de gospodărie cu femeile*, în „Școala Țăranului”, an I, nr. 10–11, octombrie–noiembrie 1937, p. 314–316.

⁶² *Ibidem*, p. 305.

îmbunătățit în funcție de dezvoltarea culturală și de îndeletnicirile economice ale satelor în care se organizau. Singura recomandare fermă era ca șezătorile să aibă un caracter omogen și unitar, conform cu problematica/tema centrală pentru care se organizau: „Se poate întocmi *un calendar al șezătorilor* cu arătarea ședințelor, de felul șezătorii, cu caracter unitar sau de ciclu. La serbări religioase și naționale, șezătoarea, de la lectură până la cântec, va prilejui trăirea evenimentului evocat. Cele de atmosferă literară, recreativă, de asemenea, își vor păstra nota până la sfârșit. Alte șezători – ședințe – se vor rânduie ca niște lecții în serie, în jurul unor probleme mai simțite în sat. Preotul închinat Căminului poate străbate într-un an întreg programul religios la șezători; după cum pentru educația eroică a viitorului ostaș, șirul de reconstituiri de mari bătălii istorice, cu episoade, lecturi și arătări de imagini istorice, ar lua câteva seri învățătorului orânduit cu instrucția premilitară”⁶³. Asemănător se putea proceda și cu șezătorile de interes economic.

Un astfel de calendar („Calendarul șezătorilor și demonstrațiilor practice pentru perioada noiembrie 1936 – mai 1937”) a fost întocmit de căminul cultural „Constantin Brâncoveanu-Vodă”, din comuna Dăbuleni – Romanai și cuprindea tipuri de șezători variate: șezătoare istorică (două, pentru bărbați); religioasă; națională (24 ianuarie); una cultural-recreativă; una cu caracter civil (lucrări edilitare, despre relațiile cu vecinii, pentru bărbați); agricolă (două: una pentru femei și una pentru bărbați); cu caracter gospodăresc (două: una pentru femei și una pentru bărbați); două zile rezervate pentru vizitarea de către membrii sfatului căminului a unor gospodării, ocazie cu care se dădeau diverse sfaturi gospodarilor și gospodinelor. La toate șezătorile se ținea „Cronica săptămânii” (fiind prezentate noutățile de interes public) și, exceptând șezătoarea națională, se distribuiau revista „Albina” (de popularizare a realizărilor căminelor) și cărți din colecția „Cartea satului”. Fiecare șezătoare avea, pe lângă conferințele tematice, un program artistic, cu producții școlare și cântece executate de corul căminului⁶⁴.

Șezătorile, având teme diverse, se organizau în toate căminele culturale aliate Fundației Culturale Regale. De exemplu, căminul cultural „Voievodul Mihai”, din Răchita de Jos, județul Dolj, la 6 martie 1937, a dat o șezătoare culturală, în care s-a jucat piesa „Mintea și inima” de Constantin Hodoș, actorii fiind elevele și elevii de la școala supra-primară: „Piesa a plăcut mult asistenților, care au arătat că sunt dornici de cât mai multe manifestațiuni de acest gen”. Învățătoarea a explicat pe scurt partea morală a piesei și a îndemnat pe sătenii „la fapte de inimă”. După ce s-a ascultat la radio „Ora străjerească”, șezătoarea a luat sfârșit⁶⁵. În general, căminele care aveau radio introduceau în structura șezătorilor audiții radiofonice.

Șezătorile mai puteau fi organizate de reprezentanții căminului cultural și în alte locuri decât la sediul căminului. Astfel, erau șezătorile serale de citit găzduite

⁶³ *Ibidem*, p. 305–306.

⁶⁴ „Gând și slovă oltenească”, an II, nr. 18, 1 martie 1937, p. 13.

⁶⁵ „Gând și slovă oltenească”, an II, nr. 19–20, 15 martie 1937, p. 30.

la locuința unui sătean. O astfel de șezătoare a fost organizată de căminul cultural, „Unirea” din Veleşti – Dolj, la 23 februarie 1937, cu participarea sătenilor din 17 gospodării. Preotul și învățătorul satului au citit din cărțile și revistele aflate în biblioteca căminului⁶⁶.

Cu ocazia sărbătorilor naționale, șezătorile erau integrate în program după ceremonialul de la biserică, unde se oficia un tedeum în prezența oficialităților și a unui public numeros. De exemplu, în comuna Almăj, județul Dolj, cu ocazia serbării zilei de 24 ianuarie, căminul cultural a organizat o șezătoare, la care au participat toți cei care fuseseră prezenți la tedeumul de la biserică. Programul șezătorii era dedicat semnificației zilei, cuprinzând: „recitări, conferințe, lecturi, cântece naționale și patriotice, cântece și doina din fluier” și „a mulțumit asistența”. S-au jucat, de către elevii clasei a VI-a, piesa „Moș Ion Roată și Unirea” și piesa populară „O șezătoare”⁶⁷.

Șezătorile de duminică – ședințele săptămânale obișnuite, ale căminelor culturale sătești, se deosebeau de cele tematice, având integrate în structura lor și o parte dedicată informării sătenilor. Astfel, în timpul „Jurnalului vorbit”, sătenilor le erau prezentate noutățile din sat și regiune (reînceperea activității unei bănci populare, înființarea de școli țărănești în comunele vecine, activitatea căminelor culturale referitoare la solidaritatea și colaborarea de muncă în regiune etc.); le erau citite articole scurte din reviste de popularizare ale căminelor culturale (ex. „Necazuri negustorești”, din revista „Satul”); li se dădeau sfaturi referitoare la sănătate și alte aspecte din viața de zi cu zi; li se prezenta „Cronica săptămânii”, în care se explicau diverse ordonanțe administrative, economice, emise de autoritățile locale și centrale; diverse legi⁶⁸; se țineau conferințe de interes pentru economia locală etc. De fiecare dată, programul șezătorilor era completat cu: recitări ale elevilor și premilitarilor, jocuri tradiționale românești, cântece și doine la vioară sau fluier executate de unul dintre învățători și cântece tradiționale românești, executate de corul căminului cultural⁶⁹.

Începând cu anul 1938, în contextul instaurării dictaturii regale, șezătorile încep să fie organizate, cu mici variații, după un tipar prestabilit, în care spontaneitatea țărănească și implicarea activă a sătenilor nu se mai regăseau ca până atunci. Potrivit informațiilor analizate în procesele verbale întocmite, în luna decembrie 1938, de mai multe cămine culturale oltene, referitoare la șezătorile culturale săptămânale, în structura acestora sunt introduse elemente specifice ritualului propagandistic carlist⁷⁰. Compozițiile muzicale predilecte/prestabilite ale

⁶⁶ *Ibidem*.

⁶⁷ „Gând și slovă oltenească”, an II, nr. 15, 7 februarie 1937, p. 15.

⁶⁸ De exemplu, în ianuarie 1937, pe înțelesul sătenilor, a fost explicat noul Cod penal „Regele Carol II”.

⁶⁹ „Gând și Slovă Oltenească”, an II, nr. 16, 14 februarie 1937, p. 15–16; nr. 18, 1 martie 1937, p. 14.

⁷⁰ Vezi, pentru o analiză detaliată a mecanismului de propagandă din timpul dictaturii regale, Diana-Mihaela Păunoiu, *Sărbătoare și propagandă în timpul regelui Carol al II-lea (1938–1940)*, București, Editura Academiei Române, 2013.

șezătorii devin: imnurile (inclusiv imnul național, a cărui intonare era obligatorie pentru întreaga asistență), cântecele patriotice și cântecele străjerești („Imnul străjeresc”, „Straja Țării”, „Marșul străjeresc” etc.), intonate în cor. Frecvente devin și recitățile de poezii patriotice („Frumoasă ești[,] o[,] țară”, „Prizonierul”, „Cântecul Dorobanțului” etc.). De asemenea, șezătoarea săptămânală a căminelor era precedată de mersul la duminică. La șezătoare, accentul era pus mai ales pe ritualul propagandistic și pe „Cronica săptămânii”, devenită destul de „stufosă”, ca urmare a înmulțirii ordonanțelor emise de autoritățile centrale și locale, iar „Îndrumările agricole” erau un punct constant din programul șezătorii săptămânale⁷¹. Șezătorile de duminică din cadrul căminelor culturale, în această perioadă, dobândesc un caracter de ședință formală.

Cu toate acestea, multe dintre căminele culturale au continuat să își îndeplinească și rolul de a transmite informații utile vieții țărănești. De exemplu, căminul cultural „Ana și Ghiță Chioralia” din satul Castele Traiane, comuna Plenița, județul Dolj, în perioada august 1939 – ianuarie 1940, a organizat șezători și serbări în fiecare duminică, în cadrul cărora, pe lângă programul artistic, s-au dat diferite sfaturi sătenilor referitoare la: purtarea față de autorități, păstrarea sănătății, economie și la munca pământului. În aceeași perioadă, căminul cultural „Frații Golești” din comuna Cioroiu, județul Romanați, a organizat 12 șezători culturale, în cadrul cărora s-au dat sfaturi privind viața și munca țărănească și s-au ținut lecții practice cu sătenii⁷². Dacă conducătorii și membrii din conducerea căminelor culturale locale au înțeles importanța păstrării funcțiilor inițiale ale șezătorilor culturale și să fie implicați și dedicați reformării culturale a satului, șezătorile au continuat să își îndeplinească rolul principal pentru care au fost introduse în activitatea căminelor culturale, chiar dacă contextul socio-politic din perioada 1938–1940 a impus introducerea unei dimensiuni propagandistice. Reprezentanții centrali și regionali ai modernizării au continuat și în această perioadă să dea sfaturi și recomandări pentru organizarea și altor tipuri de șezători, în afara celor săptămânale de duminică.

Pentru șezătorile culturale din cadrul căminelor sătești afiliate Fundației Culturale Regale, organizate în perioada de repaus (toamnă–iarnă) s-a urmărit păstrarea unui climat tradițional⁷³, tocmai pentru că înțelegeau faptul că această formă de învățare și petrecere a timpului liber era cunoscută universului țărănesc, corespundea unui mediu în care sătenii erau receptivi, își afirmau spontaneitatea și se implicau activ în desfășurarea șezătorii: „(...) Șezătoarea e adevărata școală a vieții. (...) Dar totul atârână de felul cum se înjghebează asemenea șezători. Acesta este lucrul de căpetenie! Dacă faci din ele niște adunări în care ții oamenii cuvântări patriotice, predici nesfârșite, sfaturi igienice, însoțite de mustărări, nu te

⁷¹ SJAN Dolj, fond Rezidența Regală a Ținutului Olt, dosar 286/1938, ff. 1–24

⁷² „Vatra, Foaia Fundației Culturale Regale «Principele Carol» și a Ținutului Olt”, an, VI, nr. 14, 22 august 1940, p. 4.

⁷³ G. Roiban, *Șezători, clăci și furcării*, în „Vatra”, an V, nr. 26–29, decembrie 1939, p. 2.

lipești întru nimic de sufletul ascultătorilor. (...) Omul nu câștigă mare lucru dintr-o cuvântare, oricât de înfăcărată ar fi ea. O ascultă pasiv și o uită repede. E destul să asculte de 2–3 ori asemenea vorbării, ca apoi să nu-l mai prinzi pe la șezătoare. Altfel erau șezătorile lui [tradiționale]! Acolo nu vorbea nimeni «de sus» și învățau unii de la alții fără să știe că învață. Iată de ce șezătorile trebuiesc altfel organizate. Cu mai puține și mai scurte cuvântări, dar cu multă viață, bunătate, dragoste și voieșie, ele vor deveni organisme vii”⁷⁴.

Concluzii

Șezătoarea culturală a reprezentat în Oltenia (dar și la nivel național) un mijloc de educație extrașcolară, frecvent utilizat de elitele intelectuale și de unele autorități ale statului, cu scopul de a transmite și completa cultura generală sau, după caz, de a forma o cultură minimă în rândul populației. Programul șezătorilor era particularizat în funcție de publicul pentru care erau organizate, de unde a derivat și varietatea tipologică. Pentru categoriile culte, șezătorile constituiau un cadru propice pentru schimbul de idei și de transmitere a noutăților în domeniu. Pentru publicul cu un nivel mediu de cultură, șezătorile reprezentau un cadru de completare a cunoștințelor de cultură generală, iar pentru publicul cu un grad minim de cultură sau pentru cel analfabet, prin șezători, se urmărea transmiterea unor cunoștințe teoretice și practice care să contribuie la formarea unei culturi generale minime. Totodată, o funcționalitate a șezătorii culturale interbelice a fost și petrecerea timpului liber în mod util, constructiv și plăcut, urmărindu-se crearea unor obiceiuri bune în rândul populației.

În mediul urban oltenesc, șezătorile culturale organizate, atât în perioada mișcării culturale dominată de societățile culturale cu tradiție antebelică ori de cele înființate după terminarea războiului, cât și cele din perioada de apogeu a mișcării căminelor culturale, au răspuns necesităților și particularităților vieții orășenești. Au avut un rol important în extinderea și diversificarea mijloacelor de educație populară prin faptul că au contribuit la completarea și dezvoltarea culturii generale a populației, la dezvoltarea interesului pentru petrecerile instructive prin organizarea constantă a spectacolelor cinematografice și teatrale, a manifestațiilor dedicate evenimentelor naționale importante ș.a. Nu în ultimul rând, prin programul artistic, cuprinzând cântece și jocuri naționale, au contribuit la menținerea și transmiterea tradițiilor românești.

În mediul rural, reformatorii sociali au conceptualizat șezătoarea culturală, organizată în cadrul căminelor culturale, având în vedere crearea unei similarități cu cea tradițională pentru a fi familiară populației sătești, astfel încât receptivitatea și cooperarea oamenilor să fie cât mai crescute. Faptul că șezătoarea culturală a păstrat mai mult sau mai puțin din fizionomia și esența șezătorii tradiționale a

⁷⁴ Dumitru Cristian Amzăr, *op. cit.*, p. 28.

depins de mai mulți factori: de gradul de dezvoltare al unei localități, de implicarea și priceperea reprezentanților locali ai modernizării pentru crearea unui mediu corespunzător populației țărănești etc. De asemenea, faptul că șezătoarea culturală de duminică s-a transformat, spre sfârșitul perioadei interbelice (1938–1940), într-o ședință săptămânală cu caracter formal și cu accente propagandistice, se circumscrie, pe de o parte, contextului socio-cultural și politic impus de instaurarea dictaturii regale, iar, pe de altă parte, superficialității și lipsei de implicare a unora dintre conducătorii și membrii căminelor culturale locale.

În ceea ce privește popularitatea șezătorilor culturale în rândul sătenilor, la acestea participau, în general, mulți săteni, bărbați, femei și copii, elevi-străjeri și reprezentanți ai autorităților locale. Până în anul 1938, în documente se consemnează frecvent faptul că șezătorile (indiferent de tipul lor) erau pe placul sătenilor, care participau cu entuziasm și se implicau activ în desfășurarea lor. Șezătorile cu cea mai mare popularitate erau cele care aminteau de șezătoarea tradițională, cu care sătenii se puteau identifica. Printre acestea se numărau: șezătorile în care tema principală era teatrul popular, șezătorile dedicate serbării unui eveniment național și, în general, cele în care predominau momentele artistice tradiționale și folclorice românești și cele care conțineau sfaturi practice și teoretice cu corespondent în viața lor de zi cu zi. Când sătenii participau la reuniuni care nu aveau corespondent în universul lor familiar, gradul de popularitate și interesul acestora pentru șezători scădea.

În ansamblu, șezătoarea culturală organizată în cadrul căminelor culturale afiliate Fundației Culturale Regale „Principele Carol” a fost un mijloc de educare socială cu o popularitate crescută în rândul comunităților sătești; a avut un rol important în restaurarea, conservarea și perpetuarea tradițiilor românești autentice în cadrul comunităților locale; a contribuit la creșterea interesului pentru citit, lectură, teatru ș.a.; a facilitat cunoașterea din surse oficiale a cadrului legislativ al vremii, contribuind la formarea spiritului civic în rândul populației din mediul rural. Nu în ultimul rând, a asigurat transmiterea de cunoștințe teoretice și practice, utile pentru îmbunătățirea vieții țărănești în ansamblul ei.

Pentru o bună parte din populația urbană și rurală a Olteniei, șezătoarea culturală din perioada interbelică a fost „școala vieții”, care a suplinit lipsurile și neajunsurile învățământului de stat.

Bibliografie

Surse inedite

- Serviciul Județean Dolj al Arhivelor Naționale (SJAN Dolj), fond Rezidența Regală a Ținutului Olt, dosare: 286/1938, 29/1939, 115/1939.
- SJAN Dolj, fond Constantin Puțoreanu, dosar 14/1920–1930.

Lucrări generale, studii și articole

- Amzăr, Dumitru Cristian, *Studii etno-sociologice*, ediție îngrijită de Dora Mezdrea și Dinu D. Amzăr, Cluj-Napoca, Editura Eikon, 2013.

- Avram, Cezar, Păunoiu, Diana-Mihaela, Cioarec, Ileana, *Aspecte privind activitatea lui Nicolae Iorga în cadrul „Ligii culturale” (1908–1940)*, în Constantin Bușe, Constantin Gaucan, coord., *Nicolae Iorga: 1871–1940. Studii și documente*, vol. VIII, București, Editura Universității din București, 2009, p. 21–40.
- Avram, Cezar, Roxana, Radu, *O filă din istoria protecției sociale românești: activitatea și operele de reformare socială ale lui Spiru Haret*, în „Revista de Științe Politice/Revue des Sciences Politiques”, 28/2010, p. 7–23.
- *Calendarul Ligii Culturale pe anul 1929*, București, Editura „Ligii Culturale”, Vălenii de Munte, Tipografia „Datina Românească”, [1929].
- Ceacăru, Cristian-Iulian, *Viața culturală craioveană la începutul secolului XX*, în „Oltenia. Studii și comunicări”, Arheologie-Istorie, vol. XXVI/2019, p. 372–381.
- Ceaușescu, Anca, Lazăr, Simona, *Revista „Arhivele Olteniei” și rolul ei în viața științifică și culturală românească*, în „Arhivele Olteniei”, serie nouă, nr. 36/2022, p. 9–24.
- Cercel, Sevastian, *Pledoaria revistei „Arhivele Olteniei” pentru înființarea învățământului superior craiovean*, în „Arhivele Olteniei”, serie nouă, nr. 36/2022, p. 213–241.
- Ciobanu, Pavel, Măneanu, Mite, *Viața cultural-artistică a Mehedințului în perioada interbelică*, în „Mehedinți – istorie și cultură”, II, Drobeta Turnu Severin, 1980, p. 419–436.
- *Congresul Ligii Culturale ținut la Focșani, 13–14 septembrie 1931. Dări de seamă și rapoarte*, Vălenii de Munte, Tipografia „Datina Românească”, 1931.
- *Congresul Ligii Culturale ținut la București, 6–7 noiembrie 1932. Dări de seamă și rapoarte*, Vălenii de Munte, Tipografia „Datina Românească”, 1932.
- Costin, Dana, *Contextul științific și intelectual al apariției periodicului Revista pentru știința și reforma socială*, în Theodora-Eliza Văcărescu, Zoltán Rostás (coord.), *Mărire și decădere: sociologia gustiană în context central-est european după Marele Război*, București, Editura Eikon, 2022, p. 233–252.
- Croitoru, Gabriel, *Învățământul primar mehedințean. Studiu de caz: Școala primară mixtă din comuna Gvadernița*, în „Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane «C.S. Nicolăescu-Plopșor»”, vol. XIV, 2013, p. 135–142.
- *Dicționarul istoric al localităților din județul Vâlcea*, Dinică Ciobotea, Avram Cezar (coord.), Craiova, Editura Sitech, 2009.
- Dogaru, Dumitru, *Spiru Haret și satele românești*, în „Sociologie românească”, an II, nr. 2–3, februarie–martie 1937, p. 120–125.
- Dumitrașcu, Gheorghe, *Haretismul în cultura românească (județul Vâlcea)*, Râmnicu-Vâlcea, Editura Fântâna lui Manole, 2008.
- Gherghe, Otilia, *Societatea „Prietenii Științei” permanență culturală de prestigiu în viața Olteniei (1915–1940)*, în „Oltenia. Studii și comunicări”, Arheologie – Istorie, vol. XI/1999, p. 123–132.
- Gherghe, Otilia, *Centenar Muzeul Olteniei, 1915–2015*, Craiova, Editura Antheo, 2015.
- Ghionea, Georgeta, Mitu, Narcisa Maria, *Aplicarea legilor lui Spiru Haret în mediul rural doljean, la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*, în „Analele Universității din Craiova”, Seria Istorie, anul XVI, nr. 2(20)/2011, p. 137–154.

- Ghionea, Georgeta, *Societatea „Renașterea”, proiect social în Oltenia interbelică*, în „Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane «C.S. Nicolăescu-Plopșor»”, Craiova, vol. XIV, 2013, p. 113–125.
- Hîmpa, Laura-Rodica, *De la Fundația Culturală Regală „Principele Carol” la Uniunea Fundațiilor Culturale Regale (1921–1948)*, București, Editura Etnologică, 2019.
- Keith Hitchins, *România 1866–1947*, trad. din engleză de George G. Potra și Delia Răzdolescu, București, Editura Humanitas, 1994.
- Liga pentru Unitatea Culturală a Tuturor Românilor. Secția Craiova, *Dare de seamă 1 aprilie 1924 – 1 aprilie 1925*, Craiova, Institutul de Arte Grafice „Ramuri”, [1925].
- Mischie, Nicolae, *Asociații și societăți economice ale sătenilor din județul Gorj, la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*, în „Litua. Studii și cercetări”, X/2004, p. 153–193.
- Mitu, Narcisa Maria, *Domeniile Coroanei Regale (1884–1948)*, Craiova, Editura Aius, 2011.
- Mușat, Raluca, *Cultural Politics in the Heart of the Village: the Institutionalisation of the Cămin Cultural in Interwar Romania*, în „New Europe College Ștefan Odobleja Program Yearbook”, 2012–2013, p. 149–180.
- Păunoiu, Diana-Mihaela, Mitrică, Alin, *Momente din viața lui Constantin Puțoreanu (1882–?)* în „Arhivele Olteniei”, Serie Nouă, nr. 24/2010, p. 123–140.
- Păunoiu, Diana-Mihaela, *Sărbătoare și propagandă în timpul regelui Carol al II-lea (1938–1940)*, București, Editura Academiei Române, 2013.
- Păunoiu, Diana-Mihaela, *Căminele culturale din Oltenia în contextul înființării Serviciului Social*, în Anca Ceașescu, Ileana Cioarec, Georgeta Ghionea (coord.), *Comunități umane, modernizare și urbanizare în Sud-Vestul României*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2022, p. 169–190.
- Popescu Glogoveanu, George, *Pentru o istorie culturală. Societatea „Prietenii Științei”*, prefață de Constantin Mihai, Craiova, Editura Sitech, 2008.
- Raiu, Cătălin, *Democrație și statolatrie. Creștinismul social la Bartolomeu Stănescu, episcopul Râmnicului Noului Severin (1875–1954)*, București, Editura Universității din București, 2013.
- *Raport asupra lucrărilor Congresului Educațiunii Populare, ce s-a ținut la Paris în zilele de 1–5 octombrie st.n. 1908*, Prezentat d-lui ministru al Instrucțiunii și al Cultelor de Gh. Adamescu, inspector general al învățământului primar și normal, București, Tipografia „L’indépendance roumaine”, 1909.
- Rostás, Zoltán, *Strada Latină nr. 8. Monografiști și echipieri gustieni la Fundația Culturală Regală „Principele Carol”*, București, Editura Curtea Veche, 2009.
- Roman, Ileana, Rățoi, Tudor (coord.), *Dicționarul enciclopedic al județului Mehedinți*, Drobeta Turnu Severin, Editura Prier, 2003.
- Schifirneț, Constantin, *Spiru Haret, education and school legislation reform*, în „Revista română de sociologie”, serie nouă, București, an XXV, nr. 3–4, 2014, p. 311–326.
- *Statutul Societății „Prietenii Științei” Craiova [7 aprilie 1921]*.

Periodice

- „Arhivele Olteniei”, Rubrica Oltenia Culturală, serie veche, Craiova, an I, 1922; an IV, 1925; an V, 1926; an VI, 1927; an VII, 1928; an XIII, 1934.
- „Arhivele Olteniei”, serie nouă, vol. omagial: *100 de ani de la apariția revistei (1922–2022)*, responsabili nr.: Sevastian Cercel, Anca Ceașescu, 36/2022.
- „Gând și Slovă Oltenească”, Rubrica *Răboj Cultural*, Craiova, an II, 1937.
- „Școala Țăranului”, București, an I, 1937.
- „Vatra, Foaia Fundației Culturale Regale «Principele Carol» și a Ținutului Olt”, Craiova, an V, 1939; an VI, 1940.

